

საქართველოს ეროვნული ბანკი
National Bank of Georgia

საპარლამენტო მრეზიდენის სარეზერვო ფონდი

ფინანსი

საქართველოს ეროვნული ბანკი
National Bank of Georgia

BТУ BUSINESS & TECHNOLOGY UNIVERSITY

MALIYYƏ SİSTEMİ VƏ MALIYYƏ VASİTƏÇİLƏRİ

MALİYYƏ SİSTEMİ

Maliyyə sisteminin məqsədi onun tərkibinə daxil olan maliyyə institutları vasitəsilə maliyyə resurslarının, yəni pulun borcalanlarla borcverənlər arasında hərəkətini təmin etməkdir. Maliyyə institutları da öz növbəsində, fiziki şəxslərə, özəl şirkətlərə və dövlət təşkilatlarına müxtəlif maliyyə xidmətlərini təklif edirlər.

Maliyyə sistemi hansı səbəbdən əhəmiyyətlidir? Təsəvvür edin, bir tərəfdə elə insanlar vardır ki, qənaətlə yığdıqları məbləği təkcə etibarlı şəkildə qorumaq deyil, həm də həmin vəsaiti gəlir əldə etmək məqsədilə hansısa bir işə yatırmaq istəyirlər, digər tərəfdə isə biznes ideyalarına və təşəbbüslərinə malik olan, lakin onları reallaşdırmaq üçün maliyyə kapitalına, yəni pula ehtiyacı olan insanlar vardır. Maliyyə sistemi də məhz həmin tərəfləri, yəni kapitalla malik olanlarla kapitalla ehtiyacı olanları bir-biri ilə əlaqələndirir və bu da yeni layihələrin həyata keçirilməsinə, daha çox əmtəə və xidmətlərin yaradılmasına və beləliklə, iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsinə imkan verir.

Bu broşürada Gürcüstanda ən çox yayılmış maliyyə institutlarının qısa xülasəsini sizə təqdim edirik.

Gəlin maliyyə sisteminin ən məşhur oyunçuları olan banklardan başlayaq. Müasir dünyada, banklarsız həyatı təsəvvür etmək mümkün deyildir. Gürcüstanda bank sektoru iqtisadiyyatın mühüm bir hissəsini təşkil edir.

GÜRCÜSTAN MİLLİ BANKI

GÜRCÜSTAN MİLLİ BANKI
Gürcüstan Milli Bankı Gürcüstanın mərkəzi bankıdır və onun fəaliyyətinin mühüm məqsədlərindən biri qiymətlərin ümumi artımını ifadə edən ölkədəki inflyasiyanın idarə olunmasını və inflyasiyanın əvvəlcədən müəyyən edilməsini nəzərdə tutan qiymətlərin sabitliyini təmin etməkdir. Gürcüstan Milli Bankı ölkədə maliyyə sabitliyinin təmin olunmasında əsas funksiyalardan birini yerinə yetirir. Bu məqsədlə o, maliyyə sektoru üzərində, onun sabitliyini, şəffaflığını, əlaqələndirilmiş və təhlükəsiz fəaliyyətini təmin etmək üçün nəzarəti həyata keçirir.

Bu isə öz növbəsində, istehlakçıların və sərmayədarların hüquq və maraqlarının qorunmasının ilkin şərtidir. Bütün qeyd edilənləri təmin etmək məqsədilə Milli Bank maliyyə sektoru, o cümlədən, kommersiya bankları və mikromaliyyə təşkilatları üçün bir sıra qanunvericilik tələblərini müəyyən edir və bu tələblər pozulduqda Milli Bank sanksiyalar tətbiq edə bilər.

Gürcüstan Milli Bankı həm də ölkədə ödəniş sistemlərinin və qiymətli kağızlar bazarının səmərəli və əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərməsinin təmin edilməsinə görə də məsuliyyət daşıyır. Qiymətli kağızlar haqqında daha ətraflı məlumatı “Qiymətli kağızlar və fond birjası” adlı broşürada əldə edə bilərsiniz.

Bununla belə, Milli Bank terrorizmin maliyyələşdirilməsi və qeyri-qanuni gəlirlərin leqallaşdırılması məqsədilə maliyyə sistemindən istifadənin qarşısını almaq üçün xüsusi tədbirlər həyata keçirir. Qeyri-qanuni gəlirlərin leqallaşdırılması qanuna zidd yolla əllə edilmiş gəlirə qanuni forma vermək (məs., götürülmüş rüşvətlə daşınmaz əmlak əldə etmək), bu növ əmlakın həqiqi mənşəyinin, mülkiyyətçisinin və ya sahibinin gizlədilməsi deməkdir ki, bu da cinayət əməlləri hesab edilir. İstehlakçıların hüquqlarının səmərəli qorunması məqsədilə, müvafiq tənzimləmələrin tətbiqinə parallel olaraq, Milli Bank əhalinin maliyyə savadlılığı səviyyəsinin yüksəldilməsi istiqamətində də fəal surətdə çalışır.

Məhz maliyyə savadlılığı insanlara öz hüquqlarını necə qorumağı, rəasional qərarları necə qəbul etməyi, öz maliyyə rifahını necə yaxşılaşdırmağı yaxşı bilən məlumatlı və məsuliyyətli istehlakçı kimi formalaşmaqda kömək edir. Qeyd edilməlidir ki, Milli Bank Gürcüstanın, eləcə də başqa ölkələrin hökumətlərinə, digər mərkəzi banklara və maliyyə vasitəçilərinə, eləcə də beynəlxalq təşkilatlara bank xidmətlərini göstərmək səlahiyyətinə malikdir. Bundan əlavə, yalnız Milli Bank pul nişanlarının, banknotların emissiyasını, yəni gürcü pulunun - əskinaların və sikkələrin dövriyyəyə buraxılmasını reallaşdırmaq hüququna malikdir. Və nəhayət, Milli Bank ləri ilə ABŞ dolları, avro və s. kimi, digər valyutalar arasında rəsmi mübadilə məzənnəsini çap və elan edir. Pul və valyuta haqqında daha ətraflı məlumatı “Pul və valyuta” adlı broşürada əldə edə bilərsiniz.

KOMMERSİYA BANKLARI

Kommersiya bankları istehlakçılara müxtəlif maliyyə xidmətləri təklif edirlər: bankda hesab açmaq və onu idarə etmək mümkündür, depozitin köməkliyi ilə pul toplamaq, biznesə başlamaq və onu genişləndirmək, ev almaq, təhsili maliyyələşdirmək və digər məqsədlər üçün borc (yəni kredit) götürmək, Gürcüstana və ya xaricə pul göndərmək, ödəmə (plastik) kartlarını almaq və s.

Bank borcverənlərlə borcalanlar arasında vasitəçi rolunu oynayır. Başqa sözlə desək, banklar depozitlər, əmanətlər qəbul edir və bunun müqabilində əmanətçilərə faiz şəklində gəlir ödəyirlər. Bundan sonra isə banklar cəlb edilmiş vəsaitləri kredit şəklində verir və bunun müqabilində borcalanlardan faiz şəklində əlavə ödəniş alırlar.

Məhz cəlb edilmiş və kreditə verilmiş vəsaitlərin faiz dərəcələri arasındakı fərq bankın mənfəətinin əhəmiyyətli hissəsini təşkil edir. Digər biznes növlərində olduğu kimi, bank fəaliyyətində də əsas məqsəd mənfəətin, xalis gəlirin əldə edilməsidir.

Lakin kommersiya banklarına, onların təhlükəsiz fəaliyyət göstərməsinə bəzi tənzimləmələr şamil olunur.

Artıq qeyd etdiyimiz kimi, depozitlərin yerləşdirilməsi və kreditlərin verilməsindən əlavə, kommersiya bankları bizə aşağıdakı xidmətləri də təklif edirlər:

- Pulun dünyanın istənilən nöqtəsinə köçürülməsi və göndərilməsi.
- Bankın filiallarında, eləcə də məsafəli şəkildə, internetbank vasitəsilə kommunal və digər ödənişlərin aparılması.
- Ticarət/xidmət obyektlərində, mağazalarda, kafedə, kinoteatrlarda, nəqliyyatda və s. internetlə ödəniş etmək, eləcə də günün istənilən vaxtında bankomatla pulu nağdlaşdırmaq üçün ödəniş kartlarının verilməsi.

Valyutanın konvertasiyası və s.

MİKROMALİYYƏ TƏŞKİLATLARI

Banklarla yanaşı, ölkədə müxtəlif növ maliyyə təşkilatları da fəaliyyət göstərirlər. Onlar arasında, sektorun böyüklüyündən çıxış edərək, ilk növbədə, mikromaliyyə təşkilatları haqqında danışmaq lazımdır. Mikromaliyyə təşkilatı, analoji olaraq bank kimi, fiziki şəxslərə və şirkətlərə kreditlər verən və onlara valyutanın konvertasiyası və pul köçürmələri kimi müxtəlif xidmətləri təklif edən maliyyə təşkilatıdır.

SİĞORTA ŞİRKƏTLƏRİ

Sığorta, potensial risklər yarandıqda dəyən zərəri azaltmaq və ya tam qarşısının alınması üçün istifadə olunan maliyyə alətidir. Sığorta şirkətləri fiziki və hüquqi şəxsləri onların gələcəkdə qarşılaşa biləcəkləri risklərdən sığortalayırlar və bunun müqabilində sığortalanmış şəxslər sığorta şirkətinə sığorta müqafatı adlanan pul ödənişləri edirlər. Sığorta hadisəsi baş verdiyi zaman, yəni

əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş risklər reallaşdırıldıqda, sığorta şirkəti sığortalanmış şəxslərə ziyanı tam şəkildə və ya qismən, əvvəlcədən razılaşdırılmış limit çərçivəsində ödəyirlər. Müvafiq olaraq, sığorta maliyyə sabitliyi və rahatlığına nail olmaq üçün çox faydalı və praktiki bir vasitədir və bu baxımdan sığorta şirkətlərinə əhəmiyyətli rol ayrılır. Sığortanın müxtəlif növləri mövcuddur: şəxsi (məs., sağlamlıq, səyahət), əmlakın (məs., avtomobilin, evin, müəssisənin qurğularının) və məsuliyyətin (məs., avtomobil sahiblərinin məsuliyyətinin) sığortası. Sığortanın formaları və sığorta şirkətlərinin fəaliyyəti haqda daha ətraflı məlumatı “Sığorta” adlı broşüradan əldə edə bilərsiniz.

Gürcüstanın sığorta sektorunda maliyyə sabitliyini təmin etmək məqsədilə sığorta şirkətlərinin fəaliyyətinə nəzarəti Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidməti həyata keçirir.

<https://www.insurance.gov.ge/>

LİZİNQ ŞİRKƏTLƏRİ

Lizing şirkəti maliyyələşməni əldə etmək üçün biznesə kömək edən maliyyə institutudur. Lakin bankdan fərqli olaraq, lizing şirkəti biznesə borcu pul şəklində vermir. Bunun əvəzində, o, biznesin gələcək inkişafı üçün lazım olan aktiv, yəni əşyani/avadanlığı alır - bu cür aktiv nəqliyyat vasitəsi, tibbi və digər növ qurğu, tikinti materialı, avadanlıq və s. ola bilər və lizing şirkəti həmin aktiv biznesə ona lazım olan müddətə verir*.

Bu müddət ərzində biznes ona verilən avadanlıqdan istifadə edir, gəlir əldə edir və bunun müqabilində lizing şirkətinə müəyyən məbləğdə haqq ödəyir. Lizingin müddəti, faiz dərəcəsi və şərtləri lizing şirkəti ilə biznes arasında imzalanan müqavilədə qeyd olunur.

Müqavilə ilə nəzərdə tutulan müddət bitdikdən sonra isə biznesə verilən avadanlıq biznesin mülkiyyətinə keçir və ya lizinq şirkətinə qaytarılır.

Lizingdən fiziki şəxslər də istifadə edə bilirlər. İstehlakçı lizinq ilə kredit arasında seçim edərkən mütləq hər iki təkliflə əlaqədar olan bütün xərcləri nəzərə almalı, suallar verməli və qərarı yalnız hər iki məhsul üzrə faiz dərəcəsi, ödəmə qrafiki, müddət və s. kimi şərtlərin bütün incəliklərini öyrəndikdən, onlarla yaxşı tanış olduqdan sonra qəbul etməlidir.

.

FOND BİRJASI

Fond birjası müəyyən edilmiş qaydalara uyğun olaraq qiymətli kağızlarla ticarətin reallaşdırılmasına şərait yaradan maliyyə institutudur. Fond birjası vasitəçilik müəssisəsidir və qiymətli kağızların alıcıları və satıcıları arasında əlaqəni yaradan və onlara əqdin, sövdənin bağlanılmasına kömək edən bütün xidmətləri göstərir.

Qiymətli kağızların alıcısı tərəfindən gəlirin əldə edilməsi emitentin (yəni qiymətli kağızı buraxanın) gəlirliliyindən asılıdır və həmin riskləri öhdəsinə investor, yəni qiymətli kağızın alıcısı götürür. Qiymətli kağızların alqı-satqısını həyata keçirən şəxslər brokerlər və ya dillerlər adlanırlar.

Brokerlər əsasən müştərilərin tapşırığı ilə işləyirlər və onun fəaliyyəti işəgötürənin gəlirinin artırılmasına yönəldilmişdir. Banklar və ya investisiya şirkətləri də diler ola bilirlər. Onlar bazarda öz vəsaitləri hesabına ticarət aparır və bu fəaliyyətləri ilə əlaqədar bütün riskləri də öz üzərlərinə götürürlər. Brokerlər və dillerlər qiymətli kağızlar bazarının bütün incəliklərinə yaxşı bələddirlər və alqı-satqı ilə əlaqədar qərarları sürətlə qəbul edirlər.

Fond birjasının düzgün, səmərəli fəaliyyət göstərməsi iqtisadiyyatın inkişafında mühüm rol oynayır və Gürcüstanda bu sahənin inkişafı prioritet istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edilmişdir. Hal-hazırda Gürcüstanda iki lisenziyalaşdırılmış fond birjası mövcuddur: Gürcüstan Fond Birjası və Tbilisi Fond Birjası. Lakin yalnız Gürcüstan Fond Birjası aktiv fəaliyyətdədir.

Gürcüstanda qiymətli kağızların buraxılması və onların dövriyyəsi zamanı meydana çıxan münasibətlər Gürcüstan Milli Bankı tərəfindən tənzimlənir. Qiymətli kağızlar və fond birjası haqqında daha ətraflı məlumatı “Qiymətli kağızlar və fond birjası” adlı broşüradan əldə edə bilərsiniz. Yuxarıda sadalanan təşkilatlarla yanaşı, bazarda valyuta mübadiləsi məntəqələri (istehlakçılara valyutanın konvertasiyasını təklif edən şirkətlər), kredit verən subyektlər, ödəniş xidməti göstərən provayderlər

(istehlakçılara bir sıra ödəniş növləri ilə əlaqədar müxtəlif xidmətləri, məs., pul köçürmələrinin reallaşdırılması və s. kimi xidmətləri təklif edən və Milli Bank tərəfindən qeydiyyatda alınmış təşkilatlar) və müxtəlif maliyyə xidmətləri təklif edən başqa növ təsisatlar, qurumlar da təmsil olunurlar.

Nəhayət, nəzərə almaq lazımdır ki, müxtəlif həyati ehtiyaclar üçün müxtəlif növ maliyyə xidmətləri mövcuddur. İstənilən qərarı qəbul etməzdən, o cümlədən, maliyyə təşkilatını seçməzdən əvvəl, Siz öz maliyyə imkanlarınızı diqqətlə götür-qoy etməli, işgüzar münasibətdə olmağı planlaşdırdığınız təşkilat barədə imkan daxilində daha çox məlumat toplamalı, sövdənin, əqdin şərtlərini təhlil və dərinlən dərk etməli, imzalayacağınız müqaviləni diqqətlə oxumalı və Sizi maraqlandıran bütün sualları verməlisiniz.

Məlumatlı olmaq rasional qərarların qəbul edilməsinin rəhnidir!

